

М. : Издательско-торговая корпорация "Дашков и Ко", 2003. – 544 с. 14. Кайгородова М. А. Управление рисками инвестиционно-строительной деятельности в агропромышленном регионе : монография / М. А. Кайгородова, Л. А. Корниенко. – Новосибирск : СО РАН, 2007. – 167 с.

References: 1. Hranaturov V. M. Analiz pidpriemnytskikh ryzykiv: problemy vyznachennia, klasyfikatsii ta kilkisnoi otsinky : monographiia [The analysis of enterprise's risks: problems of identification, classification and assessment] / V. M. Hranaturov, I. B. Lytovchenko, S. K. Kharichkov ; edited by V. M. Hranaturov. – Odesa : IPREED, 2003. – 175 p. 2. Buyanov V. P. Riskologiya: upravleniye riskami [The risk-science: risk management] / V. P. Buyanov, K. A. Kirsanov, L. A. Mikhaylov. – M. : Ekzamen, 2002. – 382 с. 3. Dubrov A. M. Modelirovaniye riskovykh situatsiy v ekonomikyе i biznese [The modeling of risk situations in economics] / A. M. Dubrov. – M. : Finansy i statistika, 1999. 4. Babanov I. T. Risk-menedzhment [The risk management] / I. T. Babanov. – M. : Finansy i statistika, 1996. – 192 p. 5. Serdyukova I. D. Metody analiza finansovykh riskov [The methods of financial risks analysis] / I. D. Serdyukova // Bukhgalterskiy uchet. – 1996. – No. 6. – Pp. 54–57. 6. Smirnov V. V. Strakhovaya zashchita ot riskov pri realizatsii produktsii po dogovoram kupli-prodazhi po bazisam postavki [The risk insurance protection while selling the product according to the sales contract on the delivery basis] / V. V. Smirnov. – M. : Izdatelskiy tsentr "Ankil", 1997. – 232 p. 7. Khokhlov N. V. Upravleniye riskami [The risk management] / N. V. Khokhlov. – M. : YUNITI-DANA, 1999. – 239 p. 8. NPG 8000.4. Risk Management Procedures and Guidelines [Electronic resource] / NASA Online Directives Information System (NODIS) Library. – USA : NODIS Library, 2002. – Access mode : http://www.nodis3.gsfc.nasa.gov/library/main_lib.html. 9. Risk Management Guide for DoD Acquisition [Electronic resource] / U. S. Department of Defense, Defense Acquisition University. – Fifth Edition. – Virginia (USA) : DAU Press, 2002. – Access mode : <http://www.dau.mil/pubs/pubs-main.asp>. 10. Vitlinskiy V. V. Ryzkolohiia v ekonomitsi ta pidpriemnytstvi : monographiia [The risk-science in economics and entrepreneurship] / V. V. Vitlinskiy, H. I. Velykoivanenko. – K. : KNEU, 2004. – 480 p. 11. Ozhegov S. I. Slovar russkogo yazyka [The Russian language dictionary] / S. I. Ozhegov. – M. : Russkiy yazyk, 1978. 12. Upravlenie v

stroitelstve: textbook for institutes of higher education [The building management] / [V. M. Vasilyev, Yu. N. Panibratov, S. D. Reznik, V. A. Khitrov]. – [2-nd edition, worked over and supplemented]. – M. : Izdatelstvo ASV; SPbGASU, 2001. – 352 p. 13. Shapkin A. S. Ekonomicheskie i finansovyye riski. Otsenka, upravleniye, portfel investitsyy [The economical and financial risks. Assessment, management, investment portfolio] / A. S. Shapkin. – [2-nd edition] – M. : Izdatel'sko-torgovaya korporatsiya "Dashkov i Ko", 2003 – 544 p. 14. Kaygorodova M. A. Upravleniye riskami investitsionno-stroitelnoy deyatelnosti v agroproyshlennom regione : monographiia [The investment-constructional activity risk management in the agro-industrial area] / M. A. Kaygorodova, L. A. Korniyenko. – Novosibirsk : SO RAN, 2007. – 167 p.

Інформація про автора

Турко Марія Олександрівна – аспірант, асистент кафедри обліку, економіки і управління персоналом підприємства ДВНЗ "Придніпровська державна академія будівництва та архітектури" (49600, м. Дніпропетровськ, вул. Чернишевського, 24а, e-mail: m-beauty@yandex.ru).

Інформація об авторе

Турко Марія Александровна – аспірант, асистент кафедри учета, економіки і управління персоналом підприємства ГВУЗ "Придніпровська державна академія будівництва та архітектури" (49600, г. Дніпропетровськ, вул. Чернышевского, 24а, e-mail: m-beauty@yandex.ru).

Information about the author

Turko Mariia Oleksandrivna – postgraduate student, assistant at Accounting, Economics and Human Resources Management of Enterprise Department of SHEI "Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture" (Chernyshevskiy St., 24a, Dnipropetrovsk, 49600, e-mail: m-beauty@yandex.ru).

Рецензент
докт. екон. наук,
професор Раєвцева О. В.

Стаття надійшла до ред.
07.10.2011 р.

ФОРМИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

УДК 658.5

Макарова Г. С.

Проаналізовано існуючі форми оцінки економічного потенціалу підприємства, виявлено їх переваги і недоліки, перспективи їх застосування та подальшого розвитку. Подано оцінку витратному, порівняльному, цільовому та дохідному підходам до оцінки економічного потенціалу підприємства. Наголошено на необхідності у застосуванні методу когнітивного моделювання до оцінки економічного потенціалу підприємства, за допомогою якого стане можливим визначати загальний стан підприємства, робити висновки про його можливості відносно ринкових умов, об'єктивно визначати вектор управлінської стратегії, а також слабкі й сильні сторони підприємства.

Ключові слова: економічний потенціал підприємства, форми, підходи і методи оцінки економічного потенціалу підприємства.

ФОРМЫ ОЦЕНКИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

УДК 658.5

Макарова А. С.

Проанализированы существующие формы оценки экономического потенциала предприятия, выявлены их преимущества и недостатки, перспективы их применения и дальнейшего развития. Дана оценка расходному, сравнительному, целевому и доходному подходам к оценке экономического потенциала предприятия. Отмечена необходимость применения метода когнитивного моделирования к оценке экономического потенциала предприятия, с помощью которого станет возможным определять общее состояние предприятия, делать выводы о его возможностях относительно рыночных условий, объективно определять вектор управленческой стратегии, а также слабые и сильные стороны предприятия.

Ключевые слова: экономический потенциал предприятия, формы, подходы и методы оценки экономического потенциала предприятия.

THE ESTIMATION FORMS OF THE ENTERPRISE'S ECONOMIC POTENTIAL

UDC 658.5

Makarova H. S.

The forms of estimation of the economic potential of the enterprise are investigated, their classification is conducted, their advantages and defects are distinguished, prospects of their application are characterized. The need of the use of the cognitive modeling of enterprise's economic potential estimation methodology is substantiated. The author points out at the need of the use of the cognitive modeling of enterprise's economic potential estimation methodology. Thereby it will be possible to determine the general condition of the company, to draw conclusions about its possible relation to market conditions, to objectively determine the management strategy vector, as well as the weaknesses and strengths of the enterprise.

Key words: the enterprise's economic potential, the estimation forms of the enterprise's economic potential.

Проблеми ефективності функціонування підприємств все частіше пов'язуються з використанням їх економічного потенціалу, а варіант, при якому ефективність заданого рівня досягається за рахунок зниження економічного потенціалу, визнається непродуктивним. Нині в теорії і практиці підприємництва накопичується досвід з технологій оцінки й управління економічним потенціалом підприємства.

Аналіз змісту наукових публікацій таких авторів, як Артем'єв Б. В., Архипов В. М., Донець Ю. Ю., Кібук Т. М., Лапін Є. В., Савосіна З. П., Стецюк П. А., Репіна І. М., Олексюк О. І., Федонін О. С., показує, що усе різноманіття інструментарію, що застосовується для обліку та оцінки економічного потенціалу підприємства, може бути розподілено між двома формами – ресурсною і результативною.

Мета статті – проаналізувати наявні форми оцінки економічного потенціалу підприємства, виявити їх переваги і недоліки, обґрунтувати доцільність застосування методу когнитивного моделювання до оцінки економічного потенціалу підприємства.

Під формою оцінки економічного потенціалу розуміємо спосіб організації, змісту і результатів його оцінки. Залежно від виокремлюваних складових економічного потенціалу, спрямованості його використання і нарощування вирізняють ресурсну (зорієнтовану на оптимізацію струк-

тури) і результативну (спрямовану на ефективність використання) форми оцінки.

У рамках ресурсної форми залежно від часу, що береться до уваги під час оцінки, виділяють витратний (враховується минулий час) і порівняльний (дійсний час) підходи.

У межах результативної форми залежно від проблемної орієнтації можна виокремити цільовий та дохідний підходи.

Залежно від уявлення про пізнавальні функції методів та ступеня їх формалізації (в даному випадку розуміється міра спрямованості методу на фіксацію строго певного набору аналізованих змінних і кількісний їх вимір) виокремлюють три групи методів, які використовуються при оцінці економічного потенціалу підприємства:

1) методи формалізованого представлення включають аналітичні, статистичні, теоретико-множинні, логічні, лінгвістичні, семіотичні, графічні, дискретні, вартісні, рейтингові, бальні;

2) якісні методи, засновані на дослідженні знань та інтуїції спеціалістів: метод мозкового штурму, метод сценаріїв, метод експертних оцінок, метод "Делфі", морфологічний метод, метод ділових ігор, методи структуризації (типу "дерева цілей", "прогнозного графу"), метод вирішальних матриць;

3) комплексні методи включають комбінаторику, ситуаційне моделювання, графосеміотичне моделювання, методи дослідження інформаційних потоків, топологію, імітаційне динамічне моделювання, структурно-лінгвістичні, нормативні, індексні методи, індикаторні, матричні, інтегральні методи та ін.

Ресурсна форма, зорієнтована на визначення економічного потенціалу підприємства як сукупності виробничих ресурсів, оцінює його величину як суму фізичних і вартісних оцінок окремих складових [1]. Основою концептуальної ідеї ресурсної форми оцінки економічного потенціалу підприємства є твердження, що потенціальна продуктивність підприємства визначається кількістю і якістю наявних у його розпорядженні ресурсів, які визначають "вхід" підприємства, при розгляді його як виробничої системи. Таким чином, оцінка економічного потенціалу підприємства при реалізації ресурсної форми здійснюється у напрямку від "входу" (ресурсного) до "виходу" (реалізації продукту), шляхом приведення у співставний вигляд усього різноманіття ресурсних складових і обчислення їх сумарної величини у натуральному, кількісному чи грошовому виразах.

У рамках ресурсної форми можна виділити два підходи до оцінки економічного потенціалу підприємства: витратний і порівняльний. Витратний (майновий) підхід визначає вартість об'єкта за сумою витрат на його створення та використання. Проте цей підхід має ряд недоліків, а саме: ігнорування перспектив розвитку підприємства та ринкового середовища, повністю випадають із кола досліджень індивідуальні можливості ефективного використання об'єкта [1]. Грязнова А. Г., Федотова М. А., розглядаючи витратний підхід до оцінки економічного потенціалу підприємства, передбачають використання двох методів: методу вартості чистих активів і методу ліквідаційної вартості [2]. Позитивною стороною є їх відносна простота. Серед недоліків можна вказати такі: отримані за допомогою цього методу об'ємні оцінки не дають уявлення про якісні складові об'єкта аналізу, потенційні можливості залишаються поза увагою оцінювача. У цьому випадку немає підстав стверджувати, що рівні за обсягами економічного потенціалу підприємства мають тотожні можливості для досягнення одного й того ж результату. Суттєво впливають на результати розрахунків обрані методи оцінки вартості окремих видів економічних ресурсів, їх склад [3].

Порівняльний підхід визначає вартість на базі зіставлення з аналогами, що вже були об'єктами ринкових угод [4]. Неможливість оцінювання унікальних чи специфічних об'єктів за відсутності аналогів для порівняння є прогалиною цього підходу. Також необхідною умовою даного підходу виступає існування розвинутого, цивілізованого й прозорого ринку об'єктів оцінки. Ще одним недоліком можна вважати ігнорування перспектив розвитку підприємств у майбутньому; значні витрати часу й ресурсів на збір та опрацювання великого обсягу даних як про об'єкт оцінки, так і його аналогів.

У рамках ресурсної форми оцінки економічного потенціалу підприємства використовують нормативний, бальний і індексний методи. Реалізація нормативного методу пов'язана з визначенням нормативів, що є еталонними, і порівнянням з ними фактично досягнутих показників, які характеризують оцінюваний економічний потенціал. Очевидно, що визначальною умовою правильності результату є якість та достовірність використовуваних нормативів. Розробка нормативів – трудомісткий процес. Враховуючи те, що частина нормативів є вартісними, то існує періодична необхідність їх коригування у зв'язку з інфляційними процесами та змінами інших зовнішніх факторів діяльності підприємства [3]. Рейтинговий метод оцінки полягає в порівнянні показників економічного потенціалу підприємства з показниками еталонного підприємства або найкращими

показниками підприємств галузі, а також врахування показників конкурентів, що робить неможливим вплив суб'єктивності результатів експертного опитування, але недоліком є відсутність впливу на економічний потенціал стратегічних цілей досліджуваного підприємства [4]. Індексний метод стосується не стільки оцінки самої величини економічного потенціалу, скільки порівняльного аналізу ресурсозабезпеченості. Він передбачає наявність еталона для порівняння, в якості якого можуть виступати середнє значення за аналізованою сукупністю, показники кращого з підприємств галузі чи регіону, обґрунтований норматив, для нього характерне ігнорування структури елементів об'єкта оцінки [3]. Тому, на погляд автора, він мало придатний для оцінки економічного потенціалу підприємств.

Методи, розроблені на базі результативної форми, передбачають оцінку і діагностику ринкових можливостей організації виходячи із галузевих пропорцій економічних елементів і їх показників, дохідності різних видів діяльності, співвідношення попиту й пропозиції, наявності чи відсутності конкуренції, змін політичних, економічних, соціальних і технологічних факторів. Результативні методи оцінки економічного потенціалу підприємства дозволяють оцінити ринкові можливості організації як виробничої системи у цілому зі сторони її "виходу". Специфіка їх методології полягає у тому, що у розрахункових моделях використовуються показники, які характеризують результативність сукупності ресурсів як єдиного цілого чи їх агрегованих елементів. У рамках результативної форми можна виділити такі підходи до оцінки економічного потенціалу підприємства: дохідний і цільовий.

Дохідний – оцінює вартість об'єкта на засаді величини чистого потоку позитивних результатів від його використання [5]. Серед недоліків цього підходу можна виділити такі: використання в аналітичних розрахунках прогнозу (імовірної), а не фактичної господарської інформації; надто суб'єктивний характер аналітичних процедур формування ставок дисконтування та капіталізації; неможливість досягнення абсолютно точних результатів через тривалість періоду оцінки й нестабільність реальних процесів припливу та відливу капіталу.

Цільовий підхід спрямований на визначення відповідності наявного економічного потенціалу підприємства встановленим цілям [4]. Даний підхід дозволяє визначити пріоритетність та послідовність виконання запропонованих для досягнення поставлених цілей.

У практиці використовуються індикаторний і матричний методи результативної форми оцінки економічного потенціалу підприємства. Основою індикаторного методу є система індикаторів, за допомогою яких дається оцінка конкурентоспроможності економічного потенціалу. Індикатор – це сукупність характеристик, які дозволяють формалізувати якісні стани об'єкта, що досліджується. Кожний індикатор, у свою чергу, є консолідованою оцінкою низки показників, кожний із яких відображає стан уже окремого елемента об'єкта, що досліджується. За допомогою цих індикаторів і показників оцінюються адаптивні здатності підприємства до еволюції попиту, адекватність змінам структурної перебудови економічного потенціалу, розвиток економічного потенціалу у потрібних напрямках [7]. У основі матричного методу оцінки економічного потенціалу лежить ідея розгляду процесів конкуренції залежно від їх динаміки. Методологічною базою цього методу є криві життєвих циклів товарів, технології підприємства у цілому. За допомогою матричного методу можна оцінити рівень конкурентоспроможності економічного потенціалу як свого підприємства, так і конкурентів, і, відповідно, обрати стратегію поведінки фірми на ринку. Вищеперелічені методи оцінки економічного потенціалу підприємства більшою мірою характеризують його конкурентоспроможність, аніж сам

економічний потенціал підприємства. Організація може мати високий рівень економічного потенціалу, проте мати слабкі конкурентні позиції на ринку.

Інтегральний метод оцінки економічного потенціалу підприємства полягає у вираженні його єдиним інтегральним показником, що складається з набору різних показників, що відбивають різні підсистеми економічного потенціалу підприємства, розраховується значущість окремих складових економічного потенціалу, і синтезуються усі отримані показники в інтегральний показник економічного потенціалу підприємства. За допомогою цього методу доцільно визначити загальний стан підприємства, робити висновки про його можливості відносно ринкових умов, об'єктивно визначити вектор управлінської стратегії. Недоліком методу є ігнорування цілей підприємства [7].

Отже, на думку автора, основним недоліком ресурсної форми є те, що обчислена таким чином величина економічного потенціалу підприємства не відображає ефективність використання складових економічного потенціалу, більшою мірою характеризує його внутрішнє середовище. За цієї форми залучено не всі ключові елементи досліджуваної категорії. Крім того, така оцінка не розкриває сутності категорії економічного потенціалу підприємства як сукупності не тільки ресурсів, а й можливостей, які співвідносяться з ринковими умовами. Методи статичні, відсутній облік майбутніх очікувань, вони також не враховують рівень прибутку. Урахування впливу зовнішніх (ринкових) факторів методологія ресурсної форми також не передбачає, отже, використання її у чистому вигляді як механізму оцінки економічного потенціалу підприємства не можливе. Враховуючи більшою мірою агреговані показники, результативна форма оцінки дає більш повноцінну інформацію про внесок у загальний результат кожної із складових елементів економічного потенціалу, їх взаємозв'язки та взаємовплив.

Автор пропонує застосовувати метод когнітивного моделювання для оцінки й аналізу економічного потенціалу підприємства. Специфіка когнітивного моделювання полягає в тому, що формальні математичні методи аналізу застосовуються до опису моделей, які відображають складні відкриті економічні системи, отже, його можна застосувати до моделювання економічного потенціалу підприємства, що обумовлене низкою його особливостей: багатаспектністю та взаємовпливом процесів, що відбуваються в ньому; відсутністю достатньої кількісної інформації про динаміку процесів; мінливістю характеру процесів у часі. Етапи побудови когнітивної моделі такі: вибір самої моделі (знаковий граф або когнітивна карта) економічного потенціалу, формування набору суттєвих факторів, що на нього впливають, і взаємозв'язків між ними (включаючи знак зв'язку), вибір шкали оцінки й питомої ваги взаємозв'язків, вибір методів обчислення і побудова матриці їх взаємовпливу. Когнітивна карта відображає систему факторів, що впливають на економічний потенціал підприємства, узагальнене уявлення про їх взаємозв'язок, характер і динаміку їх взаємовпливу, тенденції зміни цих факторів. При формальному виділенні факторів, що впливають на економічний потенціал, і зв'язків між ними неминуче виявляються раніше невраховані аспекти, зв'язки, що здавалися несуттєвими, структура економічного потенціалу підприємства стає чіткішою й обґрунтованішою.

Література: 1. Артемьев Б. В. Проблемы оценки потенциала предприятия / Б. В. Артемьев // Вісник СХУ ім. В. Дала. – 2006. – Ч. 2. – № 4(98). – С. 7–11. 2. Оценка бизнеса : учебник / под ред.

Грязновой А. Г., Федотовой М. А. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 512 с. 3. Стецюк П. А. Методичні аспекти оцінки фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств / П. А. Стецюк // Вісник СНАУ, Серія Фінанси і кредит. – 2009. – № 1. – С. 11–17. 4. Кібук Т. М. Дослідження підходів до оцінювання стратегічного потенціалу підприємства / Т. М. Кібук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 12(91). – С. 31–37. 5. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І. – К. : КНЕУ, 2003. – 316 с. 6. Коупленд Т. Стоимость компаний: оценка и управление / Т. Коупленд, Т. Коллер, Д. Муррин : перев. с англ. – М. : ЗАО "Олимп-Бизнес", 1999. – 576 с. 7. Лапин Е. В. Оценка экономического потенциала предприятия : монография / Е. В. Лапин. – Сумы : Университетская книга, 2004. – 360 с.

References: 1. Artemyev B. V. Problemy otsenki potentsiala predpriyatiya [The problems of the estimation of the enterprise's potential] / B. V. Artemyev // Visnyk SNU im. V. Dala. – 2006. – P. 2. – No. 4(98). – Pp. 7–11. 2. Otsenka biznesa [The estimation of the business] : uchebnik / pod. red. A. G. Gryaznonoy, M. A. Fedotovoy. – M. : Finansy i statistika, 2003. – 512 p. 3. Stetsiuk P. A. Metodichni aspekty otsinky finansovoho potentsialu silskohospodarskykh pidpriemstv [The methodical aspects of the estimation of the financial potential of agricultural enterprises] / P. A. Stetsiuk // Visnyk SNAU, Series : Finansy i kredyt. – 2009. No. 1. – Pp. 11–17. 4. Kibuk T. M. Doslidzhennia pidkhodiv do otsiniuvannia stratehichnoho potentsialu pidpriemstva [The investigation of enterprise's economic potential estimation methodology] / T. M. Kibuk // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2008. – No. 12 (91). – Pp. 31–37. 5. Fedonin O. S. Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka [The enterprise's potential: forming and development] : navch. posib. / O. S. Fedonin, I. M. Riepina, O. I. Oleksiuk. – K. : KNEU, 2003. – 316 p. 6. Kouplend T. Stoimost kompanii: otsenka i upravlenie [Valuation: Measuring and Managing the Value of Companies] / T. Kouplend, T. Koller, D. Murrin. – M. : ZAO "Olimp-Biznes", 1999. – 576 p. 7. Lapin Ye. V. Otsenka ekonomicheskogo potentsiala predpriyatiya [The enterprise's economic potential estimation] : monohrafia / Ye. V. Lapin. – Sumy : Universitetskaya kniha, 2004. – 360 p.

Інформація про автора

Макарова Ганна Сергіївна – аспірант, асистент кафедри обліку, економіки і управління персоналом підприємства ДВНЗ "Придніпровська державна академія будівництва та архітектури" (49600, м. Дніпропетровськ, вул. Чернишевського, 24а, e-mail: m-annette@yandex.ru).

Інформація об авторе

Макарова Анна Сергеевна – аспірант, асистент кафедри учета, экономики и управления персоналом предприятия ГВУЗ "Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры" (49600, г. Днепропетровск, ул. Чернышевского, 24а, e-mail: m-annette@yandex.ru).

Information about the author

Makarova Hanna Sergiivna – postgraduate student, Assistans at Accounting, Economics and Human Resources Management of Enterprise Department of SHEI Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture" (Chernyshevskogo str., 24a, Dnipropetrovsk, 49600, e-mail: m-annette@yandex.ru).

Рецензент
докт. екон. наук,
професор Отенко І. П.

Стаття надійшла до ред.
20.10.2011 р.